

Зоран М. Арацки ^[1]

Универзитет у Нишу,
Филозофски факултет
Ниш (Србија)

УДК 821.163.41(497.115).09(049.32)
821.163.41(497.115):929(049.32)
73/76(497.115)(049.32)

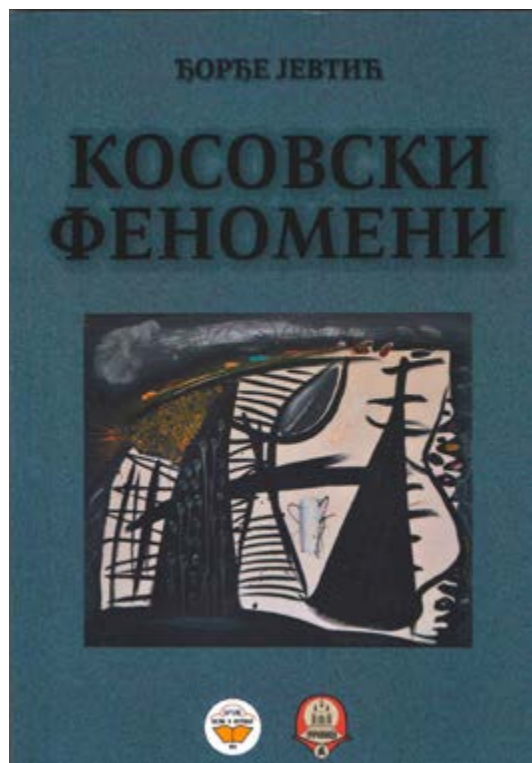
Приказ

Примљен: 19.12.2023.

Прихваћен: 21.12.2023.

doi: 10.5937/napredak4-48321

Зубима за земљу Косово у души

Ђорђе Јевтић:

КАСОВСКИ ФЕНОМЕНИ

Архив Косова и Метохије, Приштина:

Дом културе „Грачаница“, Грачаница, 2023.

357 страница

Својом најновијом књигом *Косовски феномени* истакнути новинар, књижевни стваралац и културни радник Ђорђе Јевтић покушава и рекли бисмо веома успешно даје својеврстан пресек књижевног, ликовног и културног стваралаштва на Косову и Метохији од њихове појаве у средњем веку до данас, са посебним нагласком на стваралаштво у другој половини 20. и прве две деценије 21. века. Истовремено, аутор указује на разлоге и начине опстанка српског народа на Косову и Метохији.

Његова књига, коју су ове јесени издали Архив Косова и Метохије и Дом културе „Грачаница“ из Грачанице, сведочи о великом трпљењу и страдању људи са ових простора, као и њиховом својеврсном начину отпора онима

[1] aracki.zoran@gmail.com

који би, после готово 15 векова боравка, да их протерају са њихове дедовине. Уместо кукњава над сопственом судбином и апела за помоћ, ти људи сопствени живот обележавају великим стрпљењем, менталном и духовном издржљивошћу и културним стваралаштвом које настаје у условима недостојним савремене цивилизације.

Јевтићева књига нарочити акценат даје обнови тог стваралаштва и спајању покиданих нити после 1999. године, када је на Косову и Метохији остао миноран број песника, писаца и других стваралаца, али који ни тада нису заустављени, већ су наставили да доприносе српској култури.

Како је то запазила проф. др Сунчица Денић, један од рецензената ове књиге, Јевтић се у овој књизи бави делима у оним временима када је стваралаштво аутентично и оригинално исписивало страдање српског народа, мучну стварност, драматику, али и недовољну посвећеност матичне културе како би се духовност Косова и Метохије препознала као саставни део матичног идентитета... „Све то дефинисано је као особити феномен у борби за опстанак. И ова књига је феномен сама по себи... Књига *Косовски феномени* Ђорђа Јевтића, као национално благо, написана је руком и животом аутора који је активни сведок реченог и написаног, нарочито од 1999. године до данас.“

Аутор је књигу поделио у четири поглавља. У првом, уводном делу Јевтић се посебно бави опстанком српског народа на Косову и Метохији, као феноменом без премца. Други је посвећен српским књижевницима са КиМ и њиховим делима. Трећи се бави ликовним стваралаштвом и ствараоцима с тих простора, а четврти новим

културолошким феноменима, односно актуелним институцијама српске културе које, упркос свему, још живе на просторима Косова и Метохије.

Књига несумњиво има историјску димензију, јер доноси преглед књижевних и ликовних стваралаца, као и институција културе на КиМ, али нам се чини да посебну вредност представља њен уводни део, у којем се аутор упустио у разматрање друштвених, односно безбедносних, социјалних и психолошких разлога опстанка српског народа на тим просторима. Јевтић наглашава да за тај феномен нико нема потпуни одговор, али да се део објашњења може пронаћи у, метафорично реченом, „грчевитом држању зубима за земљу“, о чему шира тумачења дају, између осталих, професори др Владимир Виријевић и др Драгомир Костић, затим познати писци и хроничари Јанићије Поповић и Григорије Божовић, као и многи други аутори. Реч је, заправо, о спремности да се остане на косовскометохијском тлу, чак и онда кад се староседеоцима силом отимају земља и имања, кад се премлади терају у гробове, кад им се живот одвија у условима недостојним људских бића.

Јевтић истиче чињеницу да је на Косову и Метохији остало премало Срба, али да их са њихових огњишта нико не може истерати. Та везаност за земљу главни је разлог њиховог опстанка и живота у условима који људима са стране личе на самоубилачки и самозатирући феномен.

Аутор додуше признаје да у последње време, упркос оваквој судбинској везаности за земљу, млади људи ипак одлазе са КиМ, јер немају готово никакву перспективу. Јевтић се пита да ли

Србија и Европа знају да „многа српска села, мало-мало па немају струје, немају воде, да ево већ 24 године, од 1999, немају аутобуски или било какав други превоз, немају пијаце, немају градове са факултетима, високим школама, фабрикама, велетрговином и свим другим што град чини градом. Градове у које би... сељани одлазили макар једном недељно, да продају нешто своје и купе нешто од потрепштина. Они су већ заборабили да иду пешке од једног до другог села, да обиђу пријатеље, да буду на народним саборима где се старији сретну са својим пријатељима и познаницима, а млади имају разне забаве. Нестало је све то из страха и због обазривости да се сачува глава. Ко би то данас издржао и желео да остане у таквом караказану.“

Нема у том трпљењу старих и младих Косоваца, према Јевтићевим речима, никакве кукњаве, нити предаје. Напротив. Упркос томе што живе у условима недостојним савремене цивилизације, Срби са Косова и Метохије настоје, и успевају, данас, као и вековима уназад, да својим стваралаштвом оставе дубок траг о себи и српском народу и обогате свеукупно српско стваралаштво.

Друго поглавље ове вредне књиге нуди информативни пресек о историјату српског књижевног стваралаштва на Косову и Метохији. Аутор посебну пажњу посвећује стваралаштву Радослава Златановића, Слободана Костића, Драгомира Костића, Драгише Бојовића, Јордана Ристића, Живојина Ракочевића, Новице Соврлића, Жарка Миленковића, Срећка Симића, Ратка Стојиљковића и Јована Зафировића.

Треће поглавље је посвећено ликовном стваралаштву, сликарству и вајарству од средњег

века, па до савремености, а акценат је стављен на ауторе новијег доба, односно сликаре и друге ликовне уметнике након оснивања Ликовне академије, односно каснијег Факултета уметности у Приштини. Посебна пажња посвећена је стваралаштву Светомира Арсића Басаре, Зорана Јовановића Добротина и Зорана Живковића.

Јевтић у књизи истиче да се његова селекција изабраних аутора ослања на низ компетентних у јавности присутних оцена о ауторима о којима говори, а да се приликом конкретног опредељења за људе о којима пише руководио оценама о њиховом друштвеном и националном ангажману и специфичностима и необичностима тог ангажмана. Реч је, дакле, о ствараоцима који су у временима зла успевали да, креирајући сопство, прескоче уобичајене норме и створе вредности које су обогатиле свесрпско и свеукупно стваралаштво и национални идентитет. Та њихова дела сама за себе представљају особеност, дају посебан допринос српској култури и макар мало смисла животу на Косову и Метохији.

У последњем поглављу књиге детаљно су представљене установе културе које су остале или су се у међувремену, након прогона 1999, вратиле и наставиле делање у Грачаници. То су Дом културе „Грачаница“, Национални фолклорни ансамбл Косова и Метохије „Венац“, Народно позориште и Галерија уметности Приштине, као и Приватни културни центар „Акваријус“ у Косовској Митровици. Сви они су развили изузетно значајну и широку делатност обнављајући, негујући и обогаћујући српску културу на Косову и Метохији и тако се сврстали у свеукупну српску културолошку феноменологију.

И, на крају, сасвим нам је прихватљива оцена другог рецензента Александра Лаковића, књижевног критичара, који је уз подсећање да се „у књижевности добре књиге деле на потребне и неопходне“ оценио да се књига *Косовски феномени* може сврстати у ред неопходних.

Аутор *Косовских феномена* новинар и писац Ђорђе Јевтић рођен је 1947. године у Сушици код Грачанице, где је завршио основну школу, док је гимназију и Филозофски факултет (српски језик и књижевност) завршио у Приштини. Највећи део радног века, од 1974. до 1997. био је репортер и одговорни уредник Редакције Танјуга за Косово и Метохију, потом до 2000. године потпредседник Градског већа Скупштине града Приштине. После прогона из Приштине у лето 1999. привремено уточиште нашао је у Нишу, где је поново радио у Танјугу и више нишких медија. Од 2007. до пензионисања, октобра 2013. године, у Скупштини града Приштине измештеној у

Грачаницу био је шеф Службе за информисање. Један је од ретких интелектуалаца који се вратио на Косово и Метохију и наставио да афирмише српско стваралаштво у јужној покрајини и да сам ствара дела од изузетног друштвеног, културног и националног значаја.

Ово је девета по реду књига Ђорђа Јевтића. Као непосредни сведок и хроничар, у првих пет књига (*Бијка за Косово, шест векова после 1, Бијка за Косово, шест векова после 1, 2, Ог њрној орла до милосрдној анђела, Ејничким насиљем до сјајуса и Томислав Секулић, човек у свом времену* [коаутор Момчило Трајковић]) аналитички је представио све политичке, друштвене и драматичне догађаје на Косову и Метохији у последњих пет деценија, а у следеће четири (*Видовдан – Видовданско јесничко причешће, Косово у делима српских аутора, Сведочења и тумачења и Косовски феномени*) књижевно, културно и свеукупно стваралаштво на том простору у истом том периоду.

References/ Литература

Jevtić Đ. (2023). *Kosovo phenomena*. Gračanica : Arhiv Kosova i Metohije Priština: Dom kulture "Gračanica". [In Serbian]